

Булавина С.Є.

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права

Булавін О.О.

генерал-майор у відставці

ПОЛЬСЬКИЙ СЛІД У РАДЯНСЬКІЙ РОЗВІДЦІ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Актуальність наукової статті вбачається в тому, що зазначена тема в радянські часи практично не досліджувалася, так як, поляки, які перебували на службі у радянській розвідці, особливо у 1918-1939 роках фактично працювали проти своєї батьківщини. Враховуючи специфіку радянсько- польських стосунків на різних етапах їх розвитку на такого роду інформацію було накладено табу. Певні напрацювання в цьому плані зроблені російськими дослідниками історії радянської військової розвідки В.Лур'є, В.Кочіком, О.Колпакиді та О.Севером.

Мета дослідження : на основі розсекречених останнім часом біографічних даних окремих персоналій з числа осіб польської національності показати їх участь у діяльності радянської зовнішньої та військової розвідок в період 1918-1945 років.

Ключові слова: Розвідуправління, Іноземний відділ, військова розвідка, зовнішня розвідка, резидент, розвідгрупа.

Ключевые слова: Разведуправление, Иностранный отдел, военная разведка, внешняя разведка, резидент, разведгруппа.

Значне місце в зародженні та становленні радянської розвідки як зовнішньої так і військової, яку поправу вважали найсильнішою у світі, належить представникам польської національності.

Упродовж 1815 – 1918 рр. (понад століття) значна частина польських земель під назвою Королівства (Царства) Польського належали до Російської імперії[3,217]. Польський народ у весь цей час не припиняв боротьби за свободу та незалежність. Велика кількість польських революціонерів відбували покарання безпосередньо на території Росії, туди з часом переїжджали на постійне місце проживання члени їхніх сімей. Багато поляків працювали на російських заводах і фабриках, навчалися в учбових закладах, брали участь у революційних подіях 1905 р., Лютневій та Великій Жовтневій соціалістичній революціях, добровільно йшли служити до лав Червоної Армії.

Зрозуміло, що з часу створення Всеросійської надзвичайної комісії (ВНК), більшовики робили ставку на залучення до її апарату професійних революціонерів, і поляків включно, які мали значний досвід не лише конспіративної роботи, але й бойової діяльності. Окрім того, багато польських патріотів тісно співпрацювали зі структурами Комінтерну та іншими міжнародними пролетарськими організаціями, які у 20 – 30 рр. XX ст. були центрами радянського шпигунства і активних дій за кордоном

[1,142].

Одним із важливих факторів запрошення поляків на службу в чекістські органи було й те, що їх засновником і першим керівником був Фелікс Едмундович

Дзержинський, поляк за національністю. Він привів у ВНК велику групу своїх соратників та однодумців по революційній діяльності, які у подальшому займали відповідальні пости в радянських органах держбезпеки і позитивно зарекомендували себе на керівних та оперативних посадах, у підрозділах розвідки зокрема.

До когорти перших радянських чекістів належить Броніслав Броніславович Бортновський («Бронек», Петровський; у Комінтерні – Бронковський). Народився 1894 р. у Варшаві в сім'ї чиновника. Навчався у Варшавському Політехнічному інституті. Володів німецькою мовою. Був активістом Союзу соціалістичної молоді, 1912 р. став членом Соціал демократії Королівства Польщі і Литви (СДКПіЛ).

З початку 1918 р. – співробітник ВНК: секретар Ф. Е. Дзержинського, слідчий Відділу боротьби з контрреволюцією. Важко поранений, 30 серпня 1918 р. при штурмі англійського посольства в Петрограді, лікувався до кінця 1919 р., проте права рука залишилася паралізована.

В Червоній армії – завідувачий інформацією Регіструпра (військова розвідка) Польового штабу Західного фронту, заступник начальника, начальник Розвідвідділу цього фронту[1,120].

Один із керівників Центру радянської військової розвідки у Берліні, очолював спільну легальну резидентуру Іноземного відділу (зовнішня розвідка) ДПУ та Розвідуправління (РУ) штабу РСЧА.

У продовж 1925 – 1929 рр. – помічник начальника РУ штабу Червоної Армії та одночасно начальник його 2-го (агентурного) відділу. В 1928р. нагороджений орденом Червоного Прапора. У зв'язку з хворобою в січні 1930 р. зарахований до резерву РСЧА.

Працював у апараті Компартії Польщі та Комінтерні. Протягом 1930 – 1934 рр. перебував у Німеччині та Данії, де займався розвідувальною роботою. З 1934 р. – голова Виконкому Польсько-Прибалтійського регіонального секретаріату Виконавчого комітету Комуністичного Інтернаціоналу (ВККІ). Кандидат в члени Політкомісії Президії Комінтерну. Репресований у червні 1937 р., реабілітований [1,121].

Його рідна сестра Бортновська Стефанія Броніславівна (1892 – 1928 рр.) – член СДКПіЛ й одночасно РКП(б) з 1917 р. У 1914 – 1917 рр. жила в Саратові, куди був висланий її брат.

Протягом 1919 – 1920 рр. служила в розвідці штабу Західного фронту. В грудні 1920 р. виїхала на роботу в берлінську нелегальну резидентуру. У 1921 – 1922 рр. – резидент в Данцінгу (Гданськ), згодом – нелегальний резидент у Празі. З 1925 р. – представник Компартії Польщі при Виконкомі Комінтерну. Незабаром повернулася на нелегальну партійну роботу до Польщі. У жовтні 1925 р. заарештована в м. Лодзь та засуджена до восьми років ув'язнення. Наприкінці 1927 р. у зв'язку із загостренням хвороби звільнена польською владою. Померла в Берліні.

В 1927 р. керівник радянської військової розвідки Я. К. Берзін у поданні на нагородження її орденом Червоного Прапора написав: «Бортновська С. Б. належить до числа основних працівників Розвідупра, які безпосередньо брали участь в створенні розвідки РСЧА...»[7,258].

Польща перебувала на першому місці у списку держав, яким радянська розвідка надавала основну увагу ще з часів громадянської війни. В записці Фелікса

Дзержинського до Йосипа Сталіна, датований 11 липня 1926 р., говориться: «Цілий ряд даних свідчить..., що Польща готується до військового нападу на нас з метою відділити від СРСР Білорусію і Україну. В цьому полягає майже вся робота Пілсудського, який внутрішніми справами Польщі не займається, а виключно военними та дипломатичними для організації проти нас сил»[1,35].

Серед інших, у цій країні на початку 20-х рр. успішно діяла нелегальна резидентура військової розвідки РСЧА в м. Кракові, створена Софією Олександрівною Залеською (псевдонім «Зося»). Вона народилася 1903 р. в с. Сміловиць Вроцлавського повіту Варшавської губернії. Навчалася у середній школі в Берліні, де стала членом організації «Фрайе Югенд», пізніше перетворену в комсомол. Учасниця Листопадової революції в Німеччині.

На початку 1919 р. виїхала до Швейцарії, а потім до Відня. Навчалася на хімічному факультеті місцевого університету, знала французьку й англійську мови. У серпні 1920 р. почала співпрацювати з радянською розвідкою.

Очолювана нею резидентура мала свої джерела в штабі польської армії та польській політичній поліції (дефензиви)[6,144]. Коли робота групи Залеської була налагоджена, її терміново відкликали до Берліна, де вона була впроваджена в розробку лідера есерів В. Чернова. У рапорті керівника відзначалося: «В умовах сьогодення небезпеки вона впродовж вісьми місяців висвітлювала діяльність ворожого центра, спілкуючись з нами вночі, після цілого дня фізичної важкої праці»[7,262].

У зв'язку із загрозою провалу «Зосю» своєчасно перекинули на Балкани, де вона пропрацювала до весни 1923 р. нелегальним кур'єром по зв'язку з Румунією та Болгарією. Потім серйозно захворіла та все ж виконувала окремі партійні та розвідувальні завдання.

В липні 1924 р. відкликана до Москви. Керівництво високо оцінило її роботу: «тов. Залеська чудовий співробітник для нелегальної роботи» (Б. Бортновський) [7, 390].

Наприкінці серпня того ж року знову відряджена до Польщі помічником нелегального резидента, де пропрацювала до літа 1925 р. Постановою ЦВК СРСР від 21 лютого 1933 р. нагороджена орденом Червоного Прапора «за виключні подвиги, особистий героїзм і мужність».

В 1935 р. зарахована в штат РСЧА в розпорядження його Розвідуправління, а в червні наступного року їй присвоєно військове звання політрук. Репресована в 1937 р., реабілітована через 20 років.

В квітні 1921 р. для активізації розвідроботи на території Польщі резидентом радянської розвідки у Варшаву був направлений Мечислав Антонович Логановський. Очолювана ним резидентура здобула важливі документальні відомості щодо підтримки польськими спецслужбами савінковських банд та інших антирадянських емігрантських формувань.

М. Логановський народився в 1895 р. у м. Кельци в сім'ї адвоката. В 1914 р. закінчив гімназію, тоді ж вступив до польської партії соціалістів (ППС) та «Польської організації військової» (ПОВ). На початку 1915 р., в результаті провалу організації, заарештований і етапований до Нижньгородської в'язниці. В березні 1916 р. звільнений під нагляд поліції.

У липні 1918 р. вступив до РКП (б) і Компартії Польщі, а також добровольцем

до РСЧА. Закінчив 1-ші Московські артилерійські курси червоних командирів. Служив у Західній (52-й) стрілецькій дивізії, сформованій з числа поляків. В боях під м. Борисовим був поранений. Після одужання повернутий на Південний фронт як командир артдивізіону.

3 травня 1920 р. на Західному фронті, начальник і комісар Регістраційного відділу (військова розвідка) 15-ї армії, а згодом комендант і військом Белостокського округу.

В січні 1921 р. відісланий в розпорядження Ф. Е. Дзержинського і направлений на роботу у ВНК уповноваженим іноземного відділу.

У 1923 – 1925 рр. – М. Логановський – резидент в Австрії. Ця країна приваблювала увагу радянської розвідки головним чином як центр розвідувальної діяльності проти низки держав Східної та Західної Європи [6,42].

В травні – листопаді 1925 р. М. А. Логановський являвся помічником начальника ІНВ ОДПУ СРСР, а потім перейшов на роботу в Народний комісаріат іноземних справ. Спочатку керував Політвідділом і був членом Колегії наркомату. З вересня 1927 р. – радник постпредства в Персії. Являючись дипломатом продовжував активно займатися розвідувальною роботою.

В 1934 - 1937 рр. – заступник наркома зовнішньої торгівлі, з квітня 1937 р. – харчової промисловості СРСР. Засуджений до вищої міри покарання, в 1956 р. реабілітований.

Після переведення М. А. Логановського до Відня, резидентом ІНВ у Варшаві став його заступник з питань політичної розвідки Казимир Станіславович Баранський (оперативний псевдонім «Кобецький»)[1,361]. Народився у 1894 р. в с. Ленчно Петроковської губернії Царства Польського в селянській сім'ї середніх статків. Закінчив сільську школу, міське та комерційне училища.

3 серпня 1918 р. – слухач артилерійського відділення 1-х Московських командних курсів Червоної Армії, тоді ж вступив до РКП (б). У громадянську війну – комісар артдивізіону Західної стрілецької дивізії, заступник начальника Регістраційного відділу штабу 3-ї армії. В березні 1921 р. перейшов на службу до Іноземного відділу ВНК.

Варшавська резидентура, яку очолював К. Баранський, вела роботу одразу проти трьох контррозвідок – 2-го відділу генштабу, 2-го відділення Варшавського корпусу та варшавської політичної поліції. Завдяки здобутій «Кобецьким» та його підлеглими інформації були розкриті й ліквідовані мережа французької та польської розвідок на південній та правобережній Україні, польська розвідувальна мережа в Києві та Донбасі, банда отамана Трейка, штаб Волинської повстанської армії. Відомості, отримані Баранським, сприяли успішному завершенню операцій щодо виводу на територію СРСР Б. Савінкова і Ю. Тютюнника [1, 362].

В 1924 – 1937 рр. майор держбезпеки К. С. Баранський перебував на керівній розвідроботі в ІНВ ОДПУ та ГУГБ НКВС СРСР. Нагороджений орденом Червоного Прапора, знаком «Почесний співробітник ВНК-ОДПУ», бойовою зброєю. Репресований 1937 р., реабілітований.

У 20-х рр. в збройних силах Польщі діяв радянський військовий розвідник, польський комуніст Броніслав Янович Овсієнко 1900 р. н., уродженець Варшави. В 1924 р., рятуючись від переслідувань поліції, виїхав до СРСР.

За розпорядженням «Залізного Фелікса» направлений до прикордонних військ командиром загону, який охороняв одну з ділянок радянсько-китайського кордону на Далекому Сході [6, 445]. Згодом навчався у Вищій прикордонній школі ОДПУ, де познайомився з одним із керівників радянської розвідки А.Х.Артузовим. Служив у Ленінградському військовому окрузі та місцевому ДПУ. Після закінчення Військової академії механізації та моторизації ім.Сталіна запрошений Артузовим на роботу до Розвідуправління Червоної Армії.

В 1936 р. військового інженера 2 рангу Б. Я. Овсієнко призначили резидентом до Португалії. Поставлені перед ним завдання торкалися в основному допомоги республіканській Іспанії [6,61]. Відкликаний до Москви в 1937 р., тоді ж репресований. Повернувся до Польщі у 1948 р., в званні полковника служив безпосередньо у військах, Генштабі, Головному політичному управлінні. З 1964 р. в запасі.

Варто зазначити, що кураторство діяльністю радянської військової розвідки саме в цей період здійснював 1-й заступник голови ВНК ДПУ Йосип Станіславович Уншліхт (1879 – 1938 рр.), уродженець м. Млава Плоцької губернії. Радянський державний, партійний та військовий діяч. Учасник революції 1905 -1907 рр. (в Польщі), Великий Жовтневій соціалістичний революції 1917 р. (в Петербурзі), член Військово-революційного комітету [6,131].

Під час громадянської війни та після її завершення на керівних військових і господарських посадах. З лютого 1935 р. – секретар Союзної Ради ЦВК СРСР. Нагороджений орденом Червоного Прапора. Репресований в 1937 р. Реабілітований.

Одним з пріоритетних напрямків діяльності розвідки Червоної Армії у другій пол. 20-х рр. стала військово-технічна розвідка. Серед тих, хто активно працював на цій ділянці, був і Стефан Лазарович (Тадеушович) Узданський – нелегальний резидент у Франції з березня 1926 р.[6,47].

Народився в 1898 р. у Варшаві. Закінчив Олексієвське військове училище в Москві (1917р.), Військову Академію РСЧА (1923 р.) і оперативний факультет Військової Академії ім. М. В. Фрунзе (1933 р.). Володів німецькою і французькою мовами.

Учасник Громадянської війни і придушення Кронштадтського заколоту. В 1922 – 1924 рр. – військовий аташе постпредства СРСР у Польщі, помічник резидента військової розвідки, згодом – на розвідувальній роботі в Австрії. З 1925 р до 1926 р. – начальник технічного бюро 3-го відділу РУ штабу РСЧА.

Під час роботи у Франції Узданський за допомогою французьких комуністів створив широку агентурну мережу в оборонній промисловості цієї країни, яка пропрацювала понад одного року, отримав багато цінної інформації. Заарештований французькою поліцією в квітні 1927 р.,чотири роки провів у французькій в'язниці, в 1931р. повернувся до СРСР. Нагороджений орденом Червоного Прапора. Полковник С. Узданський репресований у 1937 р., реабілітований у 1955 р.[6,48].

Видатний радянський розвідник Станіслав Мартинович Глінський приймав активну участь в знаменитих операціях “ Синдикат -2” і “ Трест”, за успішні дії в яких був нагороджений орденом Червоного Прапора.В подальшому, являючись резидентом ІНВ, результативно працював у Хельсінкі, Ризі, Варшаві, Празі та Парижі , отримав другий орден Червоного Прапора і звання старшого майора держбезпеки. Не дивлячись на свої заслуги перед радянським народом С. Глінський був безжалісно

репресований і загинув у віці 43-х років [8,251].

Юнона Йосипівна (Зінгер-Пшенемєнська, Сосновська, Альберт-Такке, 1898 – 1937 рр.), полячка, народилася в Галиції у сім'ї залізничника. Член ПОВ. Командир роти легіонерів, заступник командира батальйону, «жінка надзвичайної хоробрості», нагороджена двома польськими орденами [1,580]. Знала німецьку, французьку, англійську мови. Під час польсько-радянської війни 1920 р. потрапила у полон. Перейшла на бік більшовиків. Дружина І. І. Сосновського, польського розвідника, який став чекістом. Разом з ним працювала на Західному фронті в опер групі А. Х. Артузова. Згодом перейшла на роботу в ІНВ ОДПУ, розлучилася з Сосновським і була направлена до Харбінської резидентури, де вийшла заміж за німецького комуніста Еріха Такке, який з 1927 р. являвся співробітником радянської зовнішньої розвідки. В 1928 – 1935 рр. вони разом працювали в берлінській нелегальній резидентурі, брали участь в розробці та вербуванні понад десяти осіб, серед яких були дипломати і поліцейські чини. Відчуваючи загрозу арешту, подружжя Такке повернулося до Москви. У 1937 р. репресовані, в подальшому реабілітовані [1,581].

Вірою й правдою служили радянській розвідці подружжя Олена та Юзеф Красні, Генріх Бржозовський, Віктор Кіяковський, Юрій Макавський, майор держбезпеки Олена Мдражинська, Володимир Плятт, Карл Роллер, Віктор Селіцький, майор держбезпеки Олександр Славатинський, Адольф Чапський; військові розвідники: генерал Радянської Армії та Війська Польського Кароль Сверчевський, комкор Роман Лонгва, військовий інженер 2-го рангу Станіслав Бельський, батальйонний комісар Станіслав Будкевич, Стефан Жабіковський, Фредерік Зейферт, полковник Олександр Іодоловський, Михайло Карський, комдив Владислав Коханський, Леопольд Треппер, полковий комісар Леонард Юревич та багато інших синів і дочок польського народу.

Перша Країна Рад, яка для багатьох з них стала другою батьківщиною і задля якої вони обрали нелегку, але почесну розвідницьку долю, віддячила їм, за деяким винятком, жорстокими репресіями, що мали місце під час неодноразових «чисток» радянських органів держбезпеки. Та їх імена навечно вписані в героїчні сторінки літопису вітчизняних розвідувальних служб.

З початком Другої світової війни, коли фашистська Німеччина окупувала Польщу, її територія стала головним форпостом агресії проти Радянського Союзу. Це вимагало від радянської розвідки посилення своєї присутності в зазначеному регіоні. Так, керівником розвідгрупи в районі Кельце в 1939 – 1941 рр. був активний діяч польського профсоюзного руху, який тісно співпрацював з компартією Польщі, Станіслав Давидович, 1911 р. н. (інших відомостей немає)[4,133].

У вересні 1939 р. під час наступу німців він евакуювався до Львова, де був залучений до співробітництва радянською військовою розвідкою. Після короткого навчання в середині жовтня того ж року прибув у Кельце та приступив до створення розгалуженої розвідувальної організації. До червня 1941 р. в Центр надходила цінна інформація за допомогою кур'єрів, а також з використанням радіозв'язку. Група мала своїх інформаторів на металообробних заводах в Скражисько, металургійному заводі «Людвікув», фабриці «Грант» в Кельцях, ремонтних майстернях німецької армії, на станції Кельце і Ченстоховському залізничному вузлі. У червні 1941 р. Давидович і радист Станіслав Пендик отримали повідомлення про їх нагородження медалями «За

відвагу».

В 1966 р. Відділ зовнішніх зв'язків Міністерства оборони СРСР підтвердив факт співробітництва Станіслава Давидовича з Радянською Армією[4,394].

У 1941р в СРСР було сформовано декілька резидентур з колишніх офіцерів польської армії, які виразили бажання служити в Червоній Армії. Але закріпитися у Польщі змогла лише одна з них – група «Міхала», командиром якої був Миколай Арцишевський. Він народився у 1908 р. в м. Вільно (тепер Вільнюс) у дворянській сім'ї. Вивчав право в Познаньському університеті, займався журналістикою в Гдині. У серпні 1939 р. як офіцера запасу його призвали до польської армії та призначили командиром роти. Брав участь у боях з гітлерівськими військами в районі Тчева і Свеце, в обороні Варшави. Після капітуляції столиці разом з декількома офіцерами добрався на човні до Вільно, де вони були інтерновані. Після входження Литви до складу СРСР їх перевели в м. Козельськ Калужкої області.

М. Арцишевський очолив розвідгрупу з 5-ти осіб, яка пройшла двотижневу підготовку і серпні 1941 р. була закинута до Польщі. Створена нею агентурна мережа охоплювала головним чином залізничні станції(від Жешува і Кракова до Гданська,з центром у Варшаві). Багато років по тому Генеральний штаб Рідянської Армії відзначив, що дані «Міхала» бралися за основу при визначенні кількості військ противника,що дислокувалися на території т. з. Генерал-губернаторства [6,89].

Миколай Арцишевський був заарештований гестапо 25 липня 1942 р. разом з іншими членами групи та наявними засобами радіозв'язку в Юзефові під Варшавою. На допитах нікого не видав. Розстріляний у травні 1943р. в руїнах Варшавського гето.

У січні 1942 р. до Польщі з СРСР була переправлена Ініціативна група польських комуністів, яка повинна була відродити польську компартію та розгорнути антифашистську діяльність. Один з «ініціативників» -- Якуб Александрович, 1909 р. н.,отримав завдання не тільки від Комінтерну, але й від Розвідупра Генштабу Червоної Армії.

В 1936році Александрович вступив до Компартії Польщі та тоді ж поїхав до Іспанії, де воював у складі інтербригади. Після поразки республіканців втік до Франції, був інтернований.

В 1940 р. з допомогою радянських дипломатів прибув до СРСР. Навчався в школі Комінтерна у Пушкіно під Москвою і в Кушнаренково Башкирської АРСР,де викладали не тільки партійні дисципліни,а й навчали розвідувально-диверсійній справі. До того часу він вже володів шістьма мовами: французькою, іспанською, німецькою, українською, російською, італійською.

Місцем діяльності групи, якою керував «Алек», був визначений Люблін і Полясе. Вони передавали в Центр відомості щодо дислокації та складу німецьких гарнізонів, про перекидання військ і озброєння на Східний фронт, наміри окупантів тощо. Через свої багато чисельні знайомства серед інтербригадівців «Алек» отримував інформацію з Італії, Франції та Німеччини. Так, наприклад, з Берліна йому передали докладні відомості про нове обладнання для зенітних гармат. 22 листопада 1942 р. заарештований німцями, на допитах тримався мужньо і нікого не видав, а через півроку був звільнений загоном Армії Крайової, коли його етапували з Любліна до Варшави. Розвідувальну та партійну роботу продовжував до своєї загибелі в грудні 1943 р.,коли на його партизанський загін напала банда аківців [4,312].

У статті начальника ГРУ Генерального Штабу Збройних Сил СРСР (1963-1987рр.) Героя Радянського Союзу генерала армії Петра Івашутіна під назвою «Доповідала точно» в числі перших польських патріотів, які надавали безцінну допомогу радянській розвідці, значиться ім'я Юзефа Собесяка (1914-1971рр.) [2,19]. Він походив з Люблінського воєводства. Другу світову війну зустрів у вересні 1939 р. в якості рядового роти зв'язку. Брав участь у боях з гітлерівцями, опинився у полоні Червоної Армії. Певний час працював у Києві, потім у Маневичах на Волині; в 1941 р. керував Ковельською МТС. З приходом німців створив партизанську групу переважно з осіб польської національності, яка згодом переросла в загін ім. М. В. Фрунзе. В березні 1944 р. Ю. Собесяк («Макс») був призначений командиром 2-гої Польської партизанської бригади «Грюнвальд», котра підпорядковувалася Українському штабові партизанського руху. При взаємодії з іншими партизанськими формуваннями бригада Ю. Собесяка на території Західної України та Польщі провели значну роботу в тилу ворога щодо розвідки німецьких угруповань, здійснення диверсійних акцій на залізницях та різноманітних військових об'єктах. Здобуті ними відомості відіграли важливу роль у плануванні та проведенні операцій радянськими військами при звільненні Польщі [9,420].

У повоєнні роки Ю. Собесяк обіймав керівні посади у Війську Польському, кавалер багатьох польських і радянських нагород, в т. ч. орденів Леніна, Червоного Прапора, Вітчизняної війни 1-го ступеня та інших.

На завершальному етапі війни радянська розвідка робила ставку на закидання в тил німців невеликих за складом радіооснащених розвідгруп і окремих розвідників, в тому числі й поляків. Так, в районі Бромбера діяла група на чолі з поручником Яном Ментким («Бернард»), яка за вересень 1944-лютий 1945р.р. передала до штабу Першого Білоруського фронту понад 120-ти радіограм з цінними відомостями про пересування військ, оснащення рубежів оборони та стартових площадок «ФАУ-2» [5,36].

Висновок. З огляду на вище сказане польські патріоти та антифашисти внесли вагомий вклад в результати роботи радянської розвідки 1918-1945р.р..

Використана література

1. Дегтярев К. Внешняя разведка СССР / К. Дегтерев, А. Колпакиди. – М., 2009 – 736 с.
2. Ивашутин П.И. Докладывала точно / П.И. Ивашутин. // Военно-исторический журнал. –1990. – № 5. – С. 55-57.
3. Кіндер Г. Всесвітня історія / Г.Кіндер, В.Хільгемон - К. 2001 – 631 с.
4. Колпакди А. Разведка в Великой Отечественной войне / А.Колпакиди, А.Север.-М., 2010 – 720 с..
5. Кочик В. Разведчики и резиденты ГРУ. / В.Кочик – М., 2004 - С. 33-40.
6. Лурье В. ГРУ. Дела и люди / В. Лурье, В. Кочик. – СПб., 2003 – 640 с.
7. Павлов А. Военная разведка СССР в 1941 – 1945г.г./ А.Павлов –М., 2003 – Сб. – Вып. 3.
8. Павлов В. Женское лицо разведки./ В.Павлов.- М., 2003., ОЛМА-ПРЕСС Образование. – 384 с.
9. Собесяк Ю. Земля горит. / Ю.Собесяк, Ю.Егоров.- М., Воениздат. –1965.- 403с.